

<https://doi.org/10.31891/PT-2023-4-25>

УДК:378.013+372.21+649.68

Олена ГОМОНЮК

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-3849-788X>

e-mail: elena_gomonyuk29@ukr.net

Людмила МАЦУК

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

<https://orcid.org/0000-0003-0472-6813>

e-mail: plo4447@ukr.net

Руслана ПАНЧИШИНА

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0009-0007-2634-0803>

e-mail: ostapenkorysia2001@gmail.com

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті розкрито зміст поняття «професійна компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти». Результати аналізу наукової літератури дали можливість визначити його як сукупність компетенцій, що необхідні для ефективної діяльності педагога дошкільної освіти, а саме психолого-педагогічних, загальнокультурних та методичних.

Дані констатуючого експерименту довели необхідність розвитку професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти Серед відповідей студентів на запитання: «Що, на вашу думку, включає поняття «професійна компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти?»: переважали наступні: готовність діяти в нестандартних ситуаціях, володіння евристичними методами вирішення проблем, здатність до самостійного вирішення навчально-пізнавальних завдань, креативність, мобільність, соціальна та професійна відповідальність.

У статті обґрунтовано психолого-педагогічні умови (врахування вимог компетентнісного підходу та особливостей професійної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; розвиток позитивної мотивації студентів шляхом їх участі у різних видах практики; моделювання ситуацій самостійної пізнавальної діяльності з метою розвитку інтелектуально-пізнавальних умінь) розвитку професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Для кожної групи професійних компетенцій визначено найефективніші форми та методи їх розвитку. Реалізація програми здійснювалася через групові та індивідуальні форми роботи зі студентами – майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, професійна компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, психолого-педагогічні умови.

Olena HOMONIUK, Ruslana PANCHYSHYNA

Khmelnytsky National University

Liudmyla MATSUK

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE PRESCHOOL TEACHERS AS A SUBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

The article reveals the content of the concept of "professional competence of future preschool teachers". It is emphasized that the study of the problem of professional competence of the future teacher remains a relevant and important direction of research in the field of preschool education.

The results of the analysis of scientific literature allowed to define it as a set of competencies necessary for the effective activity of a preschool teacher, namely psychological and pedagogical, general cultural and methodological.

The data of the ascertaining experiment proved the need to develop the professional competence of future preschool teachers. Among the students' answers to the question: "What, in your opinion, does the concept of "professional competence of future teachers of preschool education institutions include?": the following prevailed: readiness to act in non-standard situations, possession of heuristic methods of problem solving, ability to independently solve educational and cognitive tasks, creativity, mobility, social and professional responsibility.

The article substantiates the psychological and pedagogical conditions (taking into account the requirements of the competence approach and the peculiarities of the professional activity of future teachers of preschool education institutions; development of positive motivation of students through their participation in various types of practice; modeling situations of independent cognitive activity in order to develop intellectual and cognitive skills) for the development of professional competence of future teachers of preschool education institutions.

For each group of professional competencies, the most effective forms and methods of their development were identified. The program was implemented through group and individual forms of work with students - future teachers of preschool education institutions.

Keywords: *competence, competence, professional competence, professional competence of future preschool teachers, psychological and pedagogical conditions.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Нині у вітчизняній науці надзвичайно актуальною постає проблема розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій – педагогів, психологів. Адже саме вони будуть працювати в сфері відносин «людина - людина», в якій на перший план виходять професійно важливі якості фахівця, його готовність працювати з вихованцями. Для цього необхідно сформувані у майбутніх педагогів і майбутніх психологів, певний обсяг компетенцій, що будуть необхідні у професійній діяльності. Майбутні вихователі закладів дошкільної освіти мають володіти ключовими компетенціями як важливими показниками їх підготовленості до виконання

професійних функцій, сукупність яких утворює професійну компетентність.

Аналіз досліджень та публікацій

До проблеми підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на засадах компетентнісного підходу зверталися Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, З. Борисова, Л. Загородня, І. Коновальчук, Н. Лисенко, Л. Пісоцька, Т. Танько та ін., у наукових здобутках яких розкрито особливості формування і розвитку професійної компетентності фахівців цієї спеціальності. Їх наукові пошуки сприяли розвитку освітніх практик і підходів у дошкільній освіті.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у розкритті теоретичних засад поняття «професійна компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти», визначені й обґрунтовані психолого-педагогічних умов розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу

Трансформація освіти в Україні призвела до прийняття законів України, серед яких, зокрема: Закон України «Про освіту» (2017) [5], Закон України «Про вищу освіту» (2019) [3], Закон України «Про дошкільну освіту» (2017) [4]. У 2018 році була затверджена Концепція розвитку педагогічної освіти (2018) [7].

Закон України «Про освіту» метою освіти визначає «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [5].

В Законі України «Про вищу освіту» сказано, що «вища освіта спрямована на здобуття сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей та інших компетентностей у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією» [3].

Дошкільна освіта в Законі України «Про дошкільну освіту» визначена як «процес, що спрямований по-перше, на забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків,

нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; по-друге, на формування в дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду» [4].

Відповідно до Стандарту дошкільної освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, який був прийнятий у листопаді 2019 року, «метою навчання у ЗВО є підготовка фахівців до розвитку, навчання і виховання дітей раннього та дошкільного віку в закладах системи освіти і сім'ї, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов із застосуванням теорії і методики дошкільної освіти» [9, с. 6].

У жовтні 2021 року був затверджений Професійний стандарт вихователя закладу дошкільної освіти, який є одним із ключових нормативних документів, що регламентує діяльність працівників цієї професії. Цим нормативом встановлено умови праці та допуску до роботи, затверджені кваліфікаційні вимоги до професійних компетентностей педагогів. Згідно з ним вихователь має мати обов'язково документ про освіту, що підтверджує професійну та освітню кваліфікацію (видані закладами вищої або фаховою передвищою освіти) за спеціальністю 012 Дошкільна освіта або за іншою спеціальністю галузі знань 01 Освіта/Педагогіка (за умови присвоєння професійної кваліфікації вихователя) [10].

Отже, Професійний стандарт вихователя ЗДО є важливим інструментом визначення вимог до кваліфікації вихователів та підвищення якості дошкільної освіти, дає можливість оцінити професійну компетентність вихователів.

Терміни «компетентність» та «компетенція» належать до сфери професійних знань, умінь і навичок, проте вони мають деякі відмінності у своєму значенні.

Компетентність – це ширше поняття, що відображає загальну здатність людини успішно виконувати свої професійні обов'язки. Вона включає знання, вміння, навички, досвід і особисті якості, що дають змогу людині ефективно працювати в певній галузі.

Компетенція – це конкретний прояв компетентності у певній ситуації чи діяльності. Вона є об'єктивним виміром рівня знань, умінь і навичок, що необхідні для досягнення певної мети або виконання конкретного завдання.

Отже, компетентність охоплює всі знання, вміння та навички, якими володіє людина у певній галузі, а компетенція належить до конкретної ситуації або завдання, в яких ці знання та вміння можуть

бути застосовані. Компетентність передбачає наявність широкого кола професійних компетенцій, тоді як компетенція фокусується на вузькому наборі конкретних навичок чи знань, що потрібні для певної роботи або ситуації.

Професійна компетентність майбутнього вихователя – це комплекс різних знань, умінь та навичок, що необхідні йому для успішної роботи у сфері дошкільної освіти.

Важливою складовою професійної компетентності є знання основ розвитку та виховання дітей різних вікових груп. Майбутньому вихователю необхідно знати, як розвивається малюк, які важливі етапи на цьому шляху та як допомогти дитині пройти їх.

Іншими важливими навичками, якими має володіти майбутній вихователь, вважаємо вміння працювати в колективі, вміння створювати сприятливе безпечне середовище для дітей, вміння організувати та грамотно спланувати виховний процес.

Також для майбутнього вихователя ЗДО важливе значення мають уміння проводити індивідуальну роботу з дітьми, роботу з батьками та педагогічними колегами, а також вміння проаналізувати свою роботу і внести відповідні зміни.

Основою професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО є його освіта.

З точки зору Г. Беленької, «професійна компетентність педагога – це його готовність до здійснення педагогічної діяльності шляхом цілісності теоретичного і практичного досвіду» [2, с. 28].

На думку дослідників Н. Морзе, О. Буйницької, А. Кочаряна, «професійна компетентність є інтегрованим показником процесу і результату творчої діяльності» [11, с.162].

Погоджуємося з визначенням професійної компетентності Л. Алексеєнко-Лемовської, яка під професійною компетентністю майбутнього вихователя ЗДО розуміє «комплексний ресурс особистості, що залежить від необхідного для цього набору професійних компетенцій» [1, с. 5-9].

На нашу думку, професійна компетентність майбутнього вихователя ЗДО містить такі складові елементи:

1. Знання про вікові особливості розвитку дітей. Майбутній вихователь ЗДО повинен мати глибокі знання про фізичний, психологічний і соціальний розвиток дітей різних вікових груп. Розуміння характеристик кожного віку допомагає вихователю організувати ефективну освітню програму й ефективно взаємодіяти з дітьми.

2. Вміння проводити діагностику й аналіз показників розвитку дітей. Майбутній вихователь ЗДО повинен вміти оцінити індивідуальні потреби кожної дитини та застосовувати спеціальні методи роботи з дітьми, враховуючи їх вік, фізичний і психологічний розвиток.

3. Розуміння основних методів та підходів у дошкільній педагогіці. Майбутній вихователь ЗДО повинен добре розуміти такі професійні терміни, як: виховання, освіта, розвиток та виховна робота. Це допомагає йому створювати ефективну методику взаємодії із дітьми.

4. Здатності до співробітництва і комунікації. Майбутні вихователі ЗДО працюють у команді, тому вони мають вміти встановлювати та підтримувати довірливі стосунки з колегами і батьками.

5. Організаторські здібності. Майбутній вихователь ЗДО має мати компетенцію у плануванні та організації діяльності у групі, знати основні механізми впливу на дітей.

6. Особистісні якості. Майбутній вихователь ЗДО має володіти високою духовністю, відповідальністю й емпатією, педагогічним смаком, терпінням, любити свою роботу. Ці якості допомагають йому успішно працювати в сфері дошкільної освіти та досягати поставленої мети.

Отже, можемо визначити професійну компетентність майбутнього вихователя ЗДО як сукупність компетенцій, що необхідні для ефективної діяльності педагога дошкільної освіти, а саме психолого-педагогічних, загальнокультурних та методичних.

Серед відповідей студентів на запитання: «Що, на вашу думку, включає поняття «професійна компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти?» переважали такі: готовність діяти в нестандартних ситуаціях, володіння евристичними методами вирішення проблем, здатність до самостійного вирішення навчально-пізнавальних завдань, креативність, мобільність, соціальна та професійна відповідальність.

Врахування вимог компетентнісного підходу й особливостей професійної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти допомогли нам визначити психолого-педагогічні умови розвитку професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО, серед яких: розвиток позитивної мотивації студентів шляхом їх участі у різних видах практики; моделювання ситуацій самостійної пізнавальної діяльності з метою розвитку інтелектуально-пізнавальних умінь розвитку професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Вивчення проблеми професійної компетентності майбутнього вихователя залишається актуальним та важливим напрямом досліджень у галузі дошкільної освіти. Разом із швидким розвитком технологій та проникненням цифрових інструментів у наше життя, важливо дослідити, як ці технології можуть бути інтегровані у професійну підготовку вихователів. Дослідження можуть бути спрямовані на визначення ефективних методів використання технологій в освітньому процесі та розроблення інноваційних онлайн-курсів або симуляційних тренувань для майбутніх вихователів ЗДО.

Література

1. Алексєенко-Лемовська Л. Складники професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: педагогічна майстерність, педагогічна творчість. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи. Випуск 69. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. С. 5-9.
2. Беленька Г. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: [моногр.]. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 332 с.
3. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.09.2023).
4. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (дата звернення: 10.09.2023).
5. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 02.09.2023)
6. Коновальчук І. І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти на засадах компетентнісного підходу: теоретичний аналіз. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія : Педагогіка та психологія : [зб. наук. праць]. Вип. 764. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. С. 65-72.
7. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 02.09.2023).
8. Навчальний план професійної підготовки бакалаврів – майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на базі 11 класів. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/13k1YIx8JtiZ-Pe8m7lDa-zGXww8g0wO> (дата звернення: 02.09.2023).

9. Наказ МОН № 1456 від 21.11.2019 року Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/68361/ (дата звернення: 02.09.2023).

10. Наказ МОН №755-21 від 19 жовтня 2021 р. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoi-osviti>.

11. Морзе Н., Буйницька О., Кочарян А. ІК-компетентність викладачів та студентів як шлях до формування інформаційно-освітнього середовища університету. *Компетентнісно зорієнтована освіта : якісні виміри*. Київ, Україна : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. С. 151-196.

12. Освітня програма професійної підготовки бакалаврів – майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на базі 11 класів. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/13k1YIx8Jt6iZ-Pe8m7lDa-zGXww8g0wO> (дата звернення: 02.09.2023).

References

1. Aleksieienko-Lemovska L. Skladnyky profesiinoi kompetentnosti maibutnix vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity: pedahohichna maisternist, pedahohichna tvorchist. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky : realii ta perspektyvy. Vypusk 69. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2019. S. 5-9.
2. Bielenka H. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti suchasnoho vykhovatelya doshkilnoho navchalnoho zakladu: [monohr.]. Kyiv : un-t im. B. Hrinchenka, 2011. 332 s.
3. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data zvernennia: 10.09.2023).
4. Zakon Ukrainy «Pro doshkilnu osvitu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14> (data zvernennia: 10.09.2023).
5. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data zvernennia: 02.09.2023)
6. Konovalchuk I. I. Pidhotovka maibutnix fakhivtsiv doshkilnoi osvity na zasadakh kompetentnogo pidkhodu: teoretychnyi analiz. Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Serii 1 : Pedahohika ta psykholohiia : [zb. nauk. prats]. Vyp. 764. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 2015. S. 65-72.
7. Kontsepsiia rozvytku pedahohichnoi osvity. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (data zvernennia: 02.09.2023).
8. Navchalnyi plan profesiinoi pidhotovky bakalavriv – maibutnix vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity na bazi 11 klasiv. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/13k1YIx8Jt6iZ-Pe8m7lDa-zGXww8g0wO> (data zvernennia: 02.09.2023).
9. Nakaz MON № 1456 vid 21.11.2019 roku Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 012 «Doshkilna osvita» dlia pershoho (bakalavrskoho) ravnia

vyschoi osvity. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/68361/ (data zvernennia: 02.09.2023).

10. Nakaz MON №755-21 vid 19 zhovtnia 2021 r. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.

11. Morze N., Buinytska O., Kocharian A. IK-kompetentnist vykladachiv ta studentiv yak shliakh do formuvannia informatsiino-osvitnoho seredovyshcha universytetu. Kompetentnisno zorientovana osvita : yakisni vymiry. Kyiv, Ukraina : Kyivskiy un-t im. B. Hrinchenka, 2015. S. 151-196.

12. Osvitnia prohrama profesiinoi pidhotovky bakalavriv – maibutnikh vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity na bazi 11 klasiv. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/13k1YIx8Jt6iZ-Pe8m7lDa-zGXww8g0wO> (data zvernennia: 02.09.2023).